

Utbildning för alla – en väg ur fattigdomen

Utbildning grunden för utveckling

Kärnan i personlig och samhällelig utveckling är utbildning och kunskap. En blick över mänsklighetens utveckling visar hur kunskap och utbildning varit avgörande för olika samhällens sociala, politiska och ekonomiska utveckling. För individen är utbildning den grund på vilken hon kan förbättra sitt, sin familjs och den kommande generationens liv. I medvetenhet om utbildningens värde har regeringar världen över förklarat utbildning som en grundläggande mänsklig rättighet och att det är varje stats ansvar att ge sina medborgare fri basutbildning.

Målet för svenskt utvecklingssamarbete är att bidra till fattigdomens minskning och utrotning. Detta mål, liksom målen att främja mänskliga rättigheter och demokrati, jämställdhet och en miljömässigt bärkraftig utveckling, bygger på att alla människor får kunskaper genom vilka de själva kan förbättra sina liv.

Stöd till utbildning har under många år haft en central plats i det svenska utvecklingssam-

arbetet. I det svenska stödet prioriteras stödet till grundutbildning för alla. Denna inriktning bygger på en humanitär och politisk grundsyn om att utbildning är en mänsklig rättighet och att allas utbildning är en förutsättning för en utveckling mot demokratiska, jämlika och jämställda samhällen.

Sambanden mellan utbildning och minskad fattigdom är tydliga. God utbildning stärker

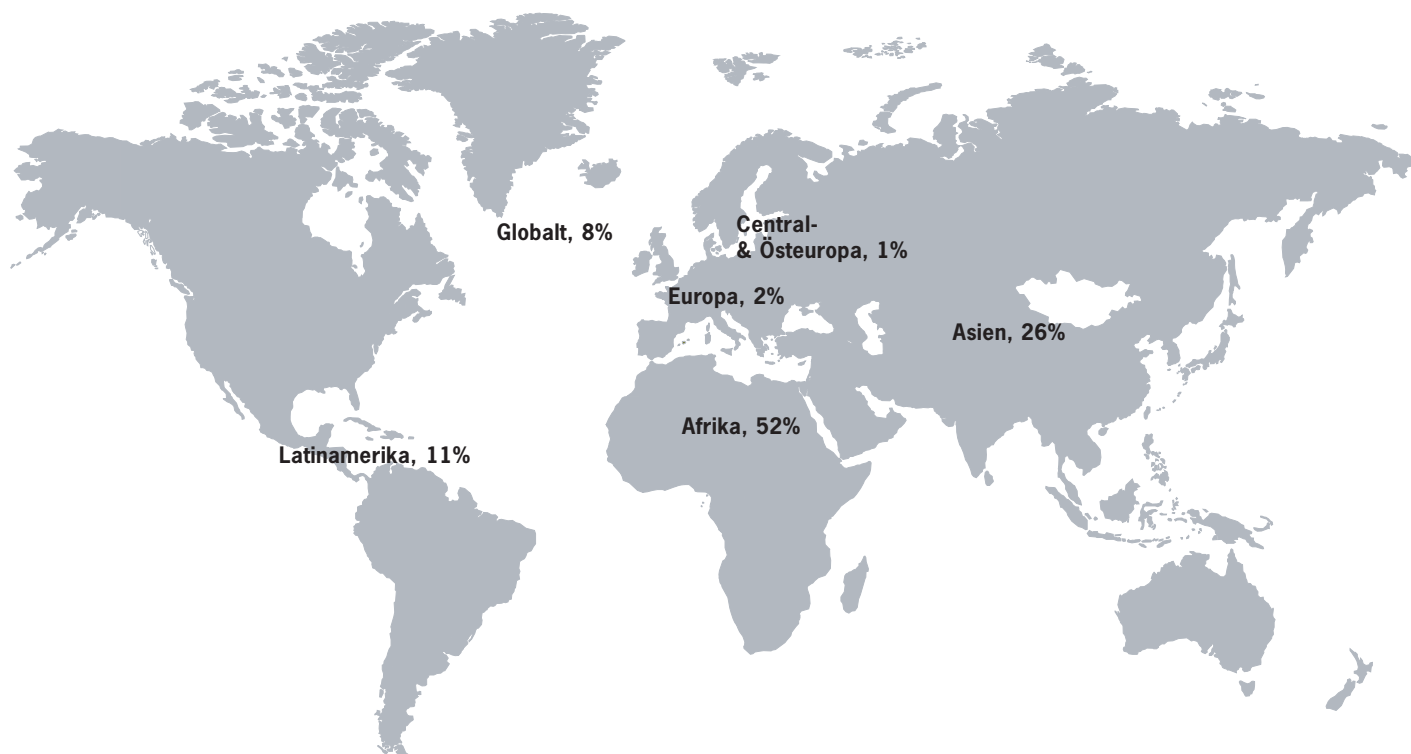
Ännu år 2000 beräknades 113 miljoner barn inte gå i skolan. En majoritet av dem är flickor. Samtidigt är närmare 900 miljoner vuxna inte läs- och skrivkunniga. Två tredjedelar av dessa är kvinnor.

Foto: Sean Sprague/Phoenix Bildbyrå

Skolbarn i Bangladesh. Sida stödjer utbildningen i landet, bland annat program för icke-formell utbildning av mycket fattiga barn i städerna.

Sidas utbildningsstöd år 2000

människors självkänsla. Dessutom har utbildning stor betydelse för människors hälsotillstånd, inkomster och möjlighet att förbättra sina liv. Det börjar i moderlivet och fortsätter in i nästa generation.

Olika undersökningar visar att utbildning är den klart viktigaste faktorn bakom minskad barnadödlighet. I klartext kan sägas att utbildning i fattiga länder på ett mycket konkret sätt kan rädda miljontals liv. Särskilt gäller detta flickors och kvinnors utbildning.

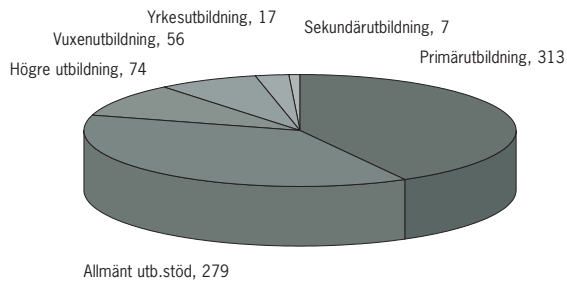
Utbildning ger människor röst – en möjlighet att delta i samhällslivet, organisera sig och påverka sina levnadsförhållanden. Utbildning

är därför en grund för politiskt deltagande och en demokratisk utveckling.

Utbildning är också en nödvändig grund för en positiv ekonomisk utveckling. Den stärker människors produktionsförmåga, dels för att de är friskare, men också därför att de i högre grad tar till sig nya tekniker eller bättre ser möjligheterna att förändra sina liv. I kampen mot fattigdomen är detta särskilt viktigt inom jordbruket, som de flesta fattiga människor lever av.

Forskning och erfarenhet visar att utbildning är en förutsättning för en långsiktig positiv utveckling ut ur fattigdomen. Men det är inte ett tillräckligt villkor för utveckling. Trots att många

Sidas stöd till utbildning, totalt 746 miljoner kronor (år 2000)

** I allmänt utbildningsstöd ingår stöd till hela utbildningssektorn samt stöd till svenska enskilda organisationer aktiva inom utbildningssektorn.*

afrikanska länder satsade stort på utbildning under 1960- och 70-talen, gav detta magra resultat. En av orsakerna var att den ekonomiska politiken inte kunde svara på de möjligheter utbildningen lagt grunden för. En annan var att utbildningen ofta var bristfällig eller illa anpassad till landets behov.

Hinder och utmaningar

Många hinder möter på vägen mot allas tillgång till en god grundutbildning. På den nationella nivån står ekonomiska och politiska strukturer och kvalitetsbrister inom undervisningsväsendet ofta i vägen. På den lokala nivån är det framförallt fattigdomen som hindrar barnen från att gå i skolan.

Föräldrar är ofta mycket angelägna om att barnen går i skolan. Men många utbildade föräldrar inser inte alltid betydelsen av utbildning eller är kritiska till den undervisning som bedrivs. Till det kommer de direkta kostnaderna, för skoluniformer, skolmaterial eller böcker, som de fattigaste inte har råd med. I många fall hålls barnen också borta från skolan för att bidra till familjens ekonomi genom att arbeta.

Andra barn förhindras att gå i skolan på grund av att de tillhör en minoritetsgrupp, är handikappade eller för att de är föräldralösa. I vissa fall kan inte barnen gå till skolan därför att den inte är anpassad till arbets-säsongerna inom jordbruket eller till vissa gruppers, t ex boskaps-skötares, kringflyttande liv. I många länder och

Högt ställda mål i Jomtien och Dakar

Vid konferensen om *Utbildning för alla* i Jomtien 1990 enades deltagarna om att arbeta för en utbildning

Foto: Heldur Netocny/Phoenix Bildbyrå

som svarar mot alla människors basbehov.

Vid konferensen om utbildning i Dakar 2000 enades deltagarna om sex målsättningar för arbetet de kommande åren.

- Utökad och förbättrad förskoleverksamhet
- Säkerställa att alla barn år 2015 har tillgång till och fullgör fri och obligatorisk primärutbildning av god kvalitet.

- Säkerställa att lärandebehoven för ungdomar och vuxna möts genom lika tillgång till lämplig utbildning.
- Uppnå en 50-procentig förbättring av vuxnas läskunnighet till år 2015.
- Eliminera skillnader mellan könen i primär- och sekundärskolan till 2005 och uppnå jämlikhet mellan könen i utbildning till år 2015.
- Förbättra alla aspekter av kvalitet i utbildningen.

Foto: Claes Herrander/Phoenix Bildbyrå

Skolbarn i Bolivia. Landets utbildningsreform har börjat ge goda resultat.

områden är det omöjligt för barnen att gå i skolan på grund av krig och konflikter som stängt skolorna eller tvingat människor på flykt.

Förhållandena i många skolor skapar ytterligare hinder – dålig skolmiljö, dåligt motiverade lärare, en auktoritär pedagogik som inte utgår från eleven, brist på skolböcker, åga och sexuella trakasserier av flickor, undervisningsspråk som barnen inte kan och svag skoladministration.

Sådana förhållanden drabbar de fattiga barnen mer än de bättre ställda, landsbygden mer än städerna och flickor mer än pojkar.

För att komma till rätta med sådana brister krävs samlade åtgärder. Viktigast av allt är en stark politisk vilja. Regeringarna måste ta ett helhetsansvar och inte bara garantera finansieringen av utbildningen utan även utforma en

långsiktig utbildningspolitik där problemen åtgärdas. En sådan politik måste bland annat bygga på allas rätt till en utbildning de har råd med, en förstärkning också av utbildningens kvalitet och utbildning och stöd av goda lärare som kan leda verksamheten. Genom att stärka lokalsamhällenas och föräldrarnas medverkan kan skolan också bättre anpassas till barnens förutsättningar.

Utbildning för alla

Sida arbetar utifrån uppfattningen att utbildning är grundläggande för att uppnå målen om minskad fattigdom, jämställdhet och demokrati. Det har därför varit naturligt för Sida att bygga utbildningssamarbetet på den deklaration om *Utbildning för alla*, som antogs

Sektorprogram i Moçambique

Sveriges stöd till utbildningen i Moçambique utvecklas nu alltmer till ett sektorprogram-stöd. Det innebär att Sida och andra givare gemensamt bidrar till att finansiera genomförandet av landets nationella utbildningsplan.

Utgångspunkten för sektorstödet är den moçambikanska regeringens strategiplan. Denna baseras på landets utbildningspolicy och på en analys av de största problemen inom utbildningssektorn, och presenterar förslag till lösningar på problemen.

- För att öka tillgången till grundutbildning måste man:

öka antalet skolor och/eller klassrum, korta elevernas väg mellan hem och skolan, säkerställa anskaffandet av läroböcker och andra läromedel, öka antalet lärare och vidta åtgärder för att öka flickornas deltagande

- Utbildningens kvalitet måste höjas genom att: förändra läroplanen, förbättra utbildningen av lärarna, utveckla bättre läroböcker, stärka det pedagogiska stödet till lärarna och förbättra deras levnadsförhållanden samt förbättra förhållandena för eleverna när de väl är i skolan.

- Förbättring av den institutionella kapaciteten uppnås genom: utbildning av ledare på alla nivåer, förändringar av administrativa rutiner och system med inriktning på delegering av beslut och inkludering av lokalsamhället, inte minst föräldrarna, i skolans drift.

I Moçambiques författning fastslås att utbildning är en rättighet såväl som en skyldighet för varje medborgare. Samtidigt är den låga utbildningsnivån ett av de största hindren för fortsatt positiv ekonomisk och social utveckling. Bara 40 procent av befolkningen är litterata. På landsbygden kan mindre än 16 procent av kvinnorna läsa och skriva.

I regeringens nya strategi för att minska fattigdomen ses utbildningen som oerhört viktig för att uppnå hållbar ekonomisk, politisk och social utveckling. Den moçambikanska regeringen har därför lovat öka sitt stöd till utbildningen – från 14 procent av statsbudgeten 1995 till 21 procent 2003.

Omkring 25 bi- och multilaterala institutioner och ett stort antal enskilda organisationer är inblandade i stödet till utbildningen. Det växande antalet samarbetspartner har hittills lett till ineffektivt resursutnyttjande. Sverige har under 90-talet därför tagit på sig rollen att förbättra samarbetet mellan parterna.

Det svenska sektorprogramstödet sträcker sig från januari 2000 till den sista december 2002. Målsättningen är att stödet därefter ska fortsätta i fem till tio år.

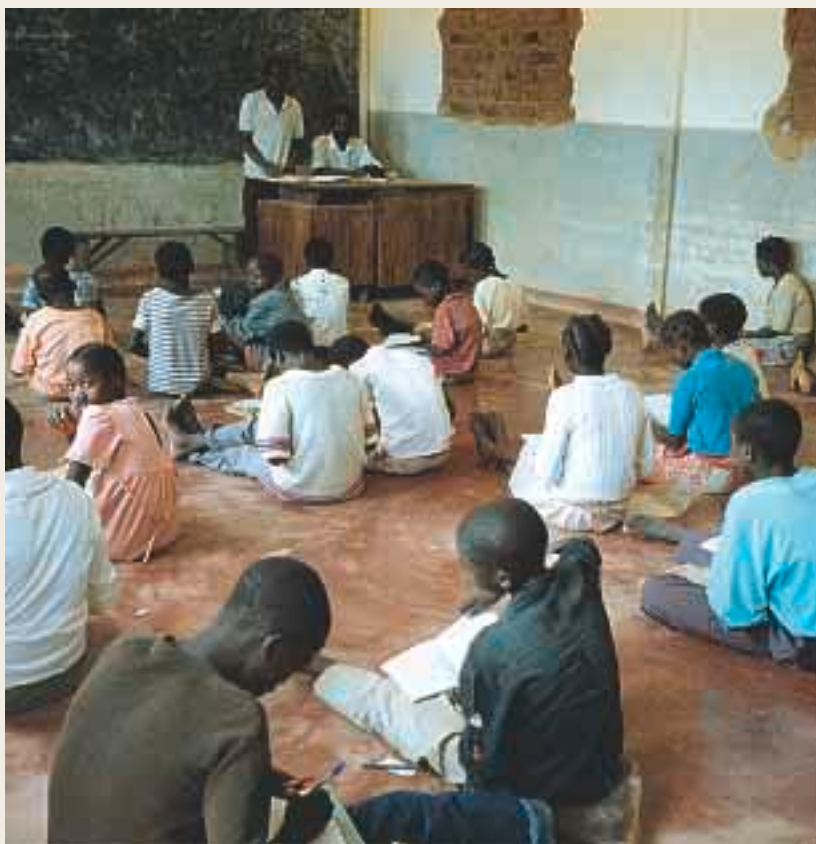

Foto: Sida/DESO/UND

Byskola i Moçambique. Inbördeskriget förstörde många skolor.

Skola utanför skolan

I Bangladesh ger Sida ett stort stöd till utbildningssektorn. För att nå även barn som inte har möjlighet att gå i vanlig skola går stöd också till flera så kallade icke formella utbildningsprojekt. Dessa ger basutbildning till en halv miljon barn i åldersgrupperna 8–14 år från förslummade områden i de fyra storstäderna Dhaka, Chittagong, Kulna och Rajshahi. Avsikten är att öka tillgängligheten till basutbildning för fattiga barn i slumområden som aldrig gått i skolan eller lämnat skolan i förtid. Särskild uppmärksamhet ges flickor och utsatta barn.

Icke formell utbildning innebär särskilda utbildningsprogram, som ger barnen baskunskaper i läsning, skrivning, räkning och enkla praktiska uppgifter. Nya flexibla metoder och nya undervisningsmaterial

prövas liksom okonventionella lokaliteter som drop-in-center, gatuteaterprogram, skola vid marknadsplatser, på buss- och järnvägsstationer – allt för att uppmuntra

Foto: Olof Sandkull

Läxläsning i Bangladesh.

barnen att regelbundet gå till skolan. Målet är att hälften av eleverna ska vara flickor. Detta ska uppnås genom att merparten av lärarna är kvinnor och

genom att särskilda undervisningscentra för flickor inrättas.

Bangladesh är ett av världens fattigaste länder. Kopplingen mellan fattigdom och utbildning belyses bland annat av att läskunnigheten i genomsnitt ligger på 50 procent (för kvinnor endast 27 procent). Efter att regeringen i Bangladesh bestämt sig för att utrota analfabetismen och infört allmän skolplikt 1992 är nu 85 procent av barnen inskrivna i skolan. I slumområden är siffran dock endast 18 procent (av 1,5 miljoner barn).

Det formella skolsystemet räcker inte till om undervisningsmålen ska uppnås utan måste kompletteras med andra insatser. Fyra stora informella utbildningsprojekt genomförs nu, två av dem får stöd från Sida.

Forskning stärker grundskolan

Forskning i utbildningsfrågor, särskilt sådan som har betydelse för utvecklingsländer, är underutvecklad och lider brist på anslag. Sida arbetar för att stärka sådan forskning, framförallt genom forskningsavdelningen Sarec. Sida arbetar också för att stärka samarbetet mellan utbildningsministerier och lokal och internationell forskning. På så sätt kan teoretisk analys och praktisk erfarenhet stärka varandra.

Sida har sedan många år understött forskning i utvecklingsländer, ofta i samarbete med svenska institutioner. Målet är att stärka forskningskapaciteten i länderna och uppmuntra utvecklingsinriktad forskning. Internationella kontakter är mycket viktiga inom forskningen, men det är också forskning om lokala förhållanden.

En del av forskningsstödet inriktas på att utveckla kunskaper och forskningskapacitet som kan ha en direkt betydelse för utvecklingen och genomförandet av olika utvecklingsprogram som Sida bidrar till. På utbildningsområdet är forskning kring t ex pedagogik eller språk av stor betydelse när ett land söker uppnå målet om en kvalitativt god utbildning för alla.

vid den första världskonferensen om utbildning i Jomtien, Thailand 1990. Tio år senare upprepades denna målsättning i Dakar, Senegal och en rad konkreta mål fastställdes (se ruta). De rika länderna inom OECD har också förbundit sig att, som en del av målsättningen att halvera fattigdomen till år 2015, sträva mot att uppnå utbildning för alla senast år 2015 och att uppnå jämställdhet mellan könen inom utbildningen.

Från skolbänkar till undervisningsreformer

Sidas stöd till utbildning bygger på utbildningsprogrammen i de länder med vilka Sida samarbetar. Sedan mitten av 1970-talet har särskild vikt lagts vid stöd till grundutbildning och läskunnighet för alla.

Det är inte Sida som genomför de olika projekten utan man bidrar med kunskap och

UTBILDNING I NÖDSITUATIONER

Skola i krig

Omkring 15 000 skolbarn i årskurs 1–6 i Keshim-dalen i nordöstra hörnet av Afghanistan och bland hazarabefolkningen i landets centrala delar kan gå i skolan tack vare Svenska Afghanistankommittén. I Keshimskolorna är andelen flickor drygt en tredjedel. Bland hazaras, som ofta blivit diskriminerade på grund av sin etnicitet och religion, är en femtedel av eleverna flickor. Detta i ett land där flickor inte tillåts gå i skolan.

Det svenska stödet består av lönebidrag till lärare, rektor och övrig personal samt distribution av skolmaterial inklusive läroböcker. Skolorna besöks också en gång varannan månad av särskilda skolkonsulenter för allmän projektuppföljning och för lokal vidareutbildning av lärarna.

Förhållandena i Afghanistan karaktäriseras av nästan 20 års krig. Den afghanska staten är ett exempel på en så kallad "failed state", vilket betyder att det är en centralmakt som inte fungerar administrativt. Detta har medfört att den stora majoriteten av högre- eller gymnasieutbil-

dade dödade eller flytt landet och att nästan all institutionell utbildning i praktiken upphört. Av den afghanska befolkningen på drygt 20 miljoner är en bråkdel litterata. Av fem miljoner barn i skolåldern är det endast ett fåtal som erbjuds skolgång.

I krigets Afghanistan finns ingen fungerande stat, så Sverige varken kan

eller vill samarbeta med afghanska myndigheter, som dessutom förnekar flickors rätt till utbildning. Sida ger nu betydande stöd till skolprojekten i Keshimdalen och bland hazarabefolkningen. Dessa projekt utgör en del av Svenska Afghanistankommitténs totala stöd till 580 skolor med 170 000 elever på den afghanska landsbygden.

Foto: Svenska Afghanistankommittén

Flera hundra tusen barn har genom Svenska Afghankommittén kunnat gå i skolan.

resurser för att stödja nationella ansträngningar. Sidas roll är därför normalt att tillskjuta pengar, utgöra en dialogpartner och bidra till en förstärkning av den nationella kapaciteten.

Stödet har tagit sig många olika former och har i regel utgjorts av finansiering av olika program eller projekt, som skolbyggnationer i Zimbabwe efter självständigheten, lärarutbildning i Tanzania, skolboksproduktion i Moçambique och Guinea-Bissau, innovativa program för att ge flickor utbildning i Indien osv.

Under de senaste åren har Sida, liksom flera andra biståndsgivare, tillsammans med samarbetsländerna utvecklat metoderna för biståndet. Stegvis övergår man till att stödja samarbetsländernas nationella strategier och program för hela utbildningssektorn. 2001 antog Sida en ny policy för samarbetet på utbildningsområdet där denna inriktning är central. Samarbetsformen går under beteckningen *sektorprogramstöd*. Denna typ av stöd bygger på att ett förtroendefullt samarbete – partnerskap – utvecklas på grundval av delade värderingar. Genom en nära dialog mellan samarbetslandet och biståndsgivarna utformas ramverket för samarbetet. För Sida är landets prioriteringar av grundutbildning en viktig fråga i diskussionen med samarbetsländerna.

Medan stödet till enskilda projekt eller program, till exempel skolbyggnader, bygger på att man är eniga om sådant som tekniska och ekonomiska frågor, innebär ett sektorprogramstöd att parterna enas om utbildningspolitiken, till exempel avseende grundutbildning och utbildning för flickor. Det är också nödvändigt att landet har viljan och förmågan att genomföra sektorprogrammet och har tillförlitliga system för redovisningen av finansiella bidrag och för en uppföljning av resultaten i utbildningen.

Steg för steg övergår samarbetet därmed till en gemensam givarfinansiering av landets utbildningssektor över samarbetslandets statsbudget.

Avsikten med en övergång till sektorprogramstöd är att stärka samarbetslandets ansvar för och prioritering av en nationell, långsiktig utbildningspolitik. Genom sektorprogram hoppas man samla ett annars ofta splittrat bistånd, stärka och reformera de nationella institutionerna och bidra till en effektivare användning av nationella resurser.

ENSKILDA ORGANISATIONER

Flickor har lika rätt till utbildning

FAWE (Forum för afrikanska kvinnliga utbildare) är en panafrikansk frivilligorganisation, med säte i Nairobi i Kenya. Organisationen bildades 1993 av kvinnliga afrikanska ministrar och universitetsrektorer. Dessa starka och inflytelserika kvinnor såg ett behov av att komma samman och agera gemensamt för att förbättra utbildningen för kvinnor och flickor i de afrikanska länderna.

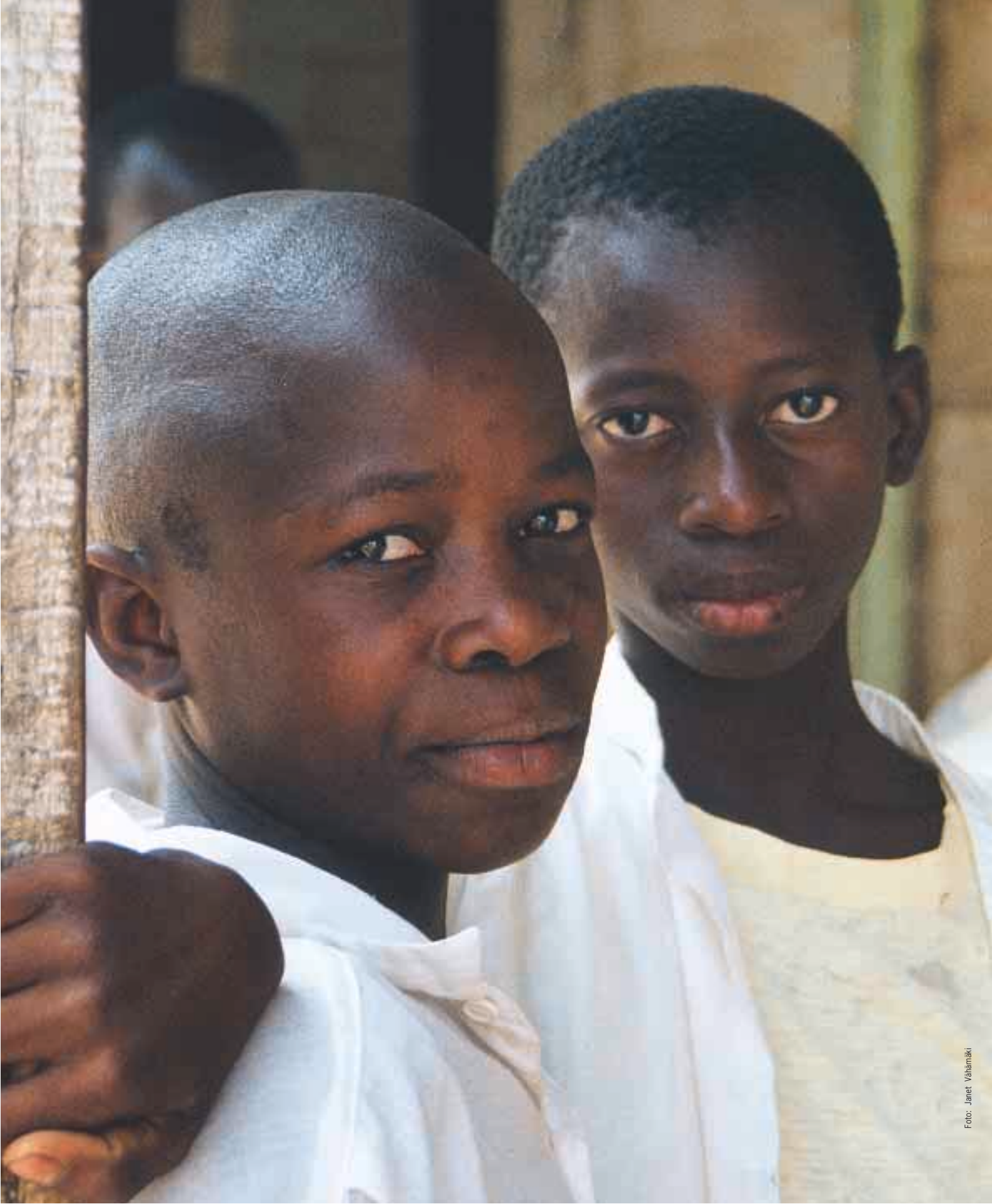
FAWEs arbete är inriktat på tre områden:

- att påverka utbildningspolitiken så att de afrikanska ländernas utbildningsprogram tar hänsyn till, och gynnar flickors utbildning
- att mobilisera människor på alla nivåer i samhället för flickors utbildning
- att ta fram och sprida innovativa exempel på hur man konkret förbättrar flickors utbildning

Organisationen har medlemmar i 33 länder och får stöd ifrån Sida sedan 1994.

Foto: Gustaf Eneroth/Phoenix Bildbyrå

En sådan förändring tar tid. I Sveriges stöd till exempelvis Moçambique och Tanzania innebär det att särskilda program, som stöd till skolboksproduktion, fortsätter samtidigt som diskussionerna om sektorprogramstöd utvecklas. Diskussionen handlar då mindre om hur svenska medel används och mer om landets utbildningspolitik, dess institutionella kapacitet och innehållet i utbildningsprogrammen.

Ett arbete på många fronter

Rätten och tillgången till grundutbildning för alla är det centrala i Sida stöd till utbildning. Större delen av Sidas utbetalningar på detta område går direkt eller indirekt till grundutbildning.

Men för att uppnå målet om utbildning för alla räcker det inte med att enbart stödja grundskolan. Stöd till andra delar av utbildningssystemet är nödvändigt för att förverkliga en kvalitativt god utbildning som når alla. Några av dessa områden exemplifieras i denna skrift:

Institutionell uppbyggnad

För att utbildningssystemen ska fungera krävs starka och kompetenta institutioner. I många länder brister det på detta område. Tillsammans med andra givare arbetar Sida därför med program för att stärka kapaciteten till exempel inom utbildningsministerierna.

Högre utbildning

Grundutbildningen kan inte kvalitativt utvecklas utan högre utbildning där de personer som kan leda verksamheten och utveckla pedagogik och innehåll utbildas. Högre utbildning är också väsentligt för samhällets ekonomiska och tekniska utveckling, inte minst i dagens snabbt föränderliga, globaliserade värld.

Forskning

Forskning kring utbildningsfrågor är väsentligt för att vinna kunskap om hur man bäst ska kunna uppnå målen om en god grundutbildning för alla och möjligheter till livslångt lärande.

LÄRARUTBILDNING

Elevcentrerad utbildning i Namibia

Innan Namibia ännu var ett fritt land arbetade Umeå universitet, med Sida-stöd, och befrielse rörelsen SWAPO för att utbilda lärare i exil i grannlandet Angola. Under 1990-talet utvecklades detta samarbete till ett stöd för en lärarutbildningsreform. Målet var att stödja Namibias reformering av utbildningen av grundskolelärare, att stärka den nationella kapaciteten inom lärarutbildningen, liksom planering och forskning.

Den nya lärarutbildningen är något av en revolution. Den tidigare auktoritära

pedagogiken byts ut mot en elevcentrerad pedagogik. Undervisningen bygger på elevernas behov och ska utveckla deras naturliga nyfikenhet med utgångspunkt i elevernas kunskaper, färdigheter, intressen och förståelse.

Den nya lärarutbildningen består dels av en treårig grundutbildning, dels av möjligheter till fortbildning genom distansundervisning. Lärarhögskolor har kompletterats med regionala resurscentra till stöd för och vidareutbildning av lärare.

Genom reformen har många, både nya och gamla lärare, utvecklat ämnes- och pedagogiska kunskaper och en ny syn på hur en kvalitativt god undervisning kan utvecklas har börjat slå rot.

Foto: Jørn Stjerneklar/Phoenix Bildbyrå

För att de internationella målen om utbildning för alla ska kunna uppnås krävs en betydande ökning av bistandsflödet till utbildning, särskilt grundutbildningen. Idag går inte mer än knappt två procent av biståndet från de rika länderna till grundutbildning.

Foto: Trygve Bølstad/Phoenix Bildbyrå

Lärare i Indien. Lärarna är centrala för utvecklingen av undervisningens kvalitet.

Lärarutbildning

Lärarna är centrala för undervisningen och för utbildningens kvalitativa utveckling. För att de ska kunna spela denna viktiga roll måste de ges möjlighet att förkovra sig och ges drägliga förhållanden att arbeta under. I många länder finansierar därför Sida lärarutbildning.

Stöd genom enskilda organisationer

Sida menar att allas möjlighet och rätt till utbildning måste bygga på bärkraftiga, nationella utbildningssystem där i första hand staten har ansvaret och tillskjuter resurserna. Frivilligorganisationer kan dock spela en viktig kompletterande roll. De kan nå grupper som annars står utanför skolan, de är flexibla och kan introducera viktiga nya pedagogiska inslag och de kan förstärka de demokratiska aspekterna i utbildningen och i utbildningens innehåll.

Utbildning i nödsituationer

Krigs- och nödsituationer ställer skolan inför särskilt svåra utmaningar där utländskt stöd ofta är av avgörande betydelse. I sådana situationer är det ofta svårt att arbeta genom regeringar. Då kan internationella eller svenska enskilda organisationer vara de enda möjliga kanalerna att slussa stöd igenom. En mycket väsentlig del av Sidas utbildningsbistånd går därför genom svenska enskilda organisationer, som samarbetar med organisationer i samarbetsländerna.

Kampen mot hiv/aids

Hiv/aids-epidemin i världen utgör ett dödligt hot mot målet om en grundutbildning för alla. I stora delar av främst södra och östra Afrika, där utbildningssituationen redan är prekär och bara sex av tio barn går i skolan, är spridningen av hiv/aids också som värst. Det innebär att tusen-

HÖGRE UTBILDNING

Högre utbildning förbättrar mentalvården

Universitetsutbildning av akademiker ingår i Sidas stöd till Bosnien-Hercegovinas mentalhälsovårdsreform och till landets psykiska och sociala rehabiliteringsvård.

Bosnien har en tung, centralstyrd och gammaldags institutionaliserad vårdapparat, särskilt inom mentalhälsovården, med små möjligheter att klara det stora vårdbehov som krigen fört med sig. Sidas stöd till högre utbildning är ett sätt att bidra till hälsovårdsmyndigheternas strävan att modernisera Bosniens rehabiliteringsvård. Särskilt har utbildningen av sjuksköterskor i den psykiatriska öppenvården rönt stor uppskattning.

Behovet av kunskaper i familjeterapi är skriande, eftersom sociala och psykiska problem i familjen är utbredda. Familjeterapiutbildning i Banja Luka, ett spännande samarbete mellan universiteten i Stockholm och Belgrad, är ett sätt att möta de enorma behoven. Undervisning i psykologi sker också för studenter på universiteten i Sarajevo och Banja Luka, i samarbete med Göteborgs universitet. Dessutom arrangeras magisterkurser i barn- och ungdomspsykiatri, i samarbete mellan Umeå och Sarajevouniversiteten.

Dessutom har en socialhögskola öppnats i Banja Luka för att höja den allmänna kvalitén på socialt arbete, med nya socialarbetare och på längre sikt också med forskning.

KAMP MOT HIV/AIDS

Undervisning mot hiv/aids

Hiv/aids-epidemin slår idag hårt mot utbildningen, främst i södra och östra Afrika. Tusentals lärare dör i förtid, men också många elever. I kampen mot epidemin är det viktigt att nå den uppväxande generationen.

Sida stödjer arbetet mot hiv/aids genom många olika slags projekt. I Malawi utbildas 20.000 mellan- och högstadielärare i sexualundervisning. Sida finansierar 20 experter, som utbildar 630 lärare, som i sin tur utbildar andra. Projektet bygger på tidigare erfarenheter från sexualundervisning i skolor i bl a Tanzania och Uganda.

Det särskilda målet är att bygga upp en lärarkår som för vidare budskap om hälsa, kön och sexualitet, könssjukdomar och könsfrågor. Det yttersta målet är att göra pojkar och flickor medvetna om sin rätt och förmåga att säga ja eller nej till sex.

I Malawi är antalet unga flickor som blir gravida och flickor som lämnar skolan i förtid mycket högt. Den nationella statistiken visar att bland 15–24 åringar är hiv/aids talen fem gånger högre för flickor än för pojkar. Det är därför extra viktigt att få med flickorna i sexualundervisningen, som man hoppas ska hjälpa ungdomarna att skydda sig mot spridning av könssjukdomar och hiv/aids.

Foto: Sean Sprague/Phoenix Bildbyrå

tals lärare, liksom föräldrar, dör i förtid. Särskilda insatser måste därför stödjas för att stoppa sjukdomens spridning. Här arbetar Sida inom många områden, inte bara på skolområdet.

Icke-formell utbildning

Det formella skolsystemet kan inte fånga upp alla barn, särskilt inte de allra fattigaste. Under sådana omständigheter kan stöd till skolsystemet kompletteras med finansieringen av icke-formell undervisning, som är bättre anpassad till elevernas livsvillkor. Sådant stöd kan ske både i samarbete med frivilligorganisationer och med regeringar.

En utmaning för alla

Det största ansvaret för att bekämpa fattigdomen och ge medborgarna utbildning ligger inte hos utländska givare utan hos de nationella regeringarna. Dessa måste prioritera utbildningen i stats-

budgeten, reformera sina skattesystem för att mobilisera inhemska resurser och utveckla ett konstruktivt samarbete med det civila samhället och den privata sektorn. Många länder sviker idag sina medborgare, särskilt de fattigaste, genom att satsa för lite på grundutbildningen och genom ineffektiva och korrupta myndigheter.

Biståndsgivarna kan därför spela en mycket viktig stödjande roll. Inte i första hand genom de finansiella bidragen – de utgör bara en bråkdel av de totala kostnaderna för utbildningen – utan genom en konstruktiv dialog kring utbildningens betydelse för samhällets utveckling och genom att bidra till att stärka den kompetens och kunskap som behövs.

En särskild utmaning i dagens snabbt föränderliga värld är att möjliggöra också för utvecklingsländerna att möta globaliseringens krav och få del av dess möjligheter. Det kräver nya kunskaper som måste bygga på ett system för livslångt lärande, som innefattar grundutbildning för alla, men också möjligheter till högre utbildning.

Foto: Kristina Robberts

Skolbarn i Bolivia.

Reformer i Bolivia förbättrar skolresultat

Läskunnigheten i Bolivia är låg. En stor del av befolkningen talar ingen eller dålig spanska och har antingen gått mycket kort tid i skolan eller inte kunnat tillgodo-

göra sig utbildningen, som inte anpassats till deras språk eller behov.

Sedan mitten av 1990-talet stöder Sida en utbildningsreform i landet. Det stod tidigt

klart att mycket behövde ändras i skolsystemet liksom inom pedagogiken. Målet för den pågående reformen är att också de fattigaste landsbygds- och stadsområdena ska få tillgång till utbildning av god kvalitet.

Investeringar har därför gjorts i nya skolor, men kanske framför allt i utvecklingen av skolämnen, pedagogik, lärarutbildning och utbildningsadministrationen. I reformen ingår också att lokala myndigheter, enskilda skolor och föräldrar ska ha ett större inflytande.

Mycket finns kvar att göra, inte minst för att få fram bättre lärare och administration. Men utvärderingar visar tydliga förbättringar av skolresultaten när både undervisningsspråk och ämnen bättre anpassats till eleverna.

Foto: Kristina Røbberts

Alfabetiseringskurs i Bolivia.

I de fattigas intresse

Målet för Sidas stöd till utbildning är att stärka rätten till relevant utbildning för alla, en utbildning som möjliggör för fattiga människor att delta i samhällsutvecklingen. Följande områden ses som angelägna för Sida:

- Att bidra till att undervisningen i fattiga länder använder metoder som utgår från elevens egna vilja att lära
- att bidra till en god utbildningsförvaltning, där de styrande kan ställas till svars för sitt arbete
- att arbeta för att grundskolan ska vara obligatorisk och gratis för alla barn
- att bidra till att barn med särskilda behov får utbildning
- att bidra till elimineringen av hinder baserade på kön, språk och etnicitet och att uppmuntra flerspråkig undervisning
- att bidra till mobilisering för flickors utbildning
- att arbeta för en ökad tillgång till utbildning i nöd- och konfliktsituationer
- att bidra till bättre möjligheter för barn, ungdomar och vuxna att lära sig läsa, genom formell och informell utbildning
- att bidra till bättre möjligheter till formellt, icke-formellt och informellt livslångt lärande, speciellt för lärare.

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

Utbildning är en grundläggande mänsklig rättighet. Utbildning är också en förutsättning för att fattigdomen ska kunna övervinnas. I svenskt utvecklingssamarbete har stöd till grundutbildning för alla länge haft en central plats. Särskild tonvikt läggs vid skolsystem som når de fattiga och ger flickor och pojkar samma möjligheter att gå i skolan.

Idag arbetar Sida för att, i samarbete med andra biståndsgivare, bidra till utformningen av långsiktiga nationella utvecklingsprogram, som kan ges ett samlat stöd. Detta stöd kompletteras med insatser som stärker samarbetsländernas möjligheter att utveckla en kvalitativt god utbildning för alla.

Produktion: Sida/Avdelningen för demokrati och social utveckling/
Undervisningsenheten
Text: Context, Per-Ulf Nilsson, Holger Nilén
Layout och tryck: Elanders Novum AB, okt 2001, 39502
Omslagsfoto: Ulf Aneer/Phoenix bildbyrå
Art. nr: D 0805